

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. *Маргарита Иванова Чинова*, д.ю.н., професионално направление 3.6. „Право” по научната специалност „Наказателнопроцесуално право”, преподавател в Бургаския свободен университет, Център по юридически науки

назначена със заповед № ЛС – 162 от 01.06.2018 г. на ректора на Бургаския свободен университет за вътрешен член на научно жури по конкурс за доцент с единствен кандидат *Мила Иванова Иванова-Господинова*, професионално направление 3.6. „Право” по научната специалност „Наказателнопроцесуално право”.

През 1999 г. Мила Иванова е назначена за асистент по наказателен процес в Центъра по юридически науки към Бургаски свободен университет, а към момента е главен асистент. През 2013 г. успешно защитава дисертация на тема – „Процесуално положение на пострадалия в досъдебното производство”, като и е присъдена образователната и научна степен доктор по 3.6. (наказателен процес). Ръководи семинарните занятия и чете лекции по наказателен процес, както и лекции по международно сътрудничество по наказателни дела, митническо разследване и анализ на риска, и финансово право. Организира и ръководи, и учебната практика по наказателен процес. Провежда семинарните занятия и изнася лекции на високо професионално ниво, като в същото време притежава завидно умение сложните юридически формули да предаде на разбираемо за студентите ниво. Затова нейните занятия са масово посещавани, а тя си е извоювала името на популярен и обичан преподавател, високо ценен от студентите, а и от своите колеги. Този извод се потвърждава и от факта, че при анкетните проучавания сред студентите за последните три години, тя е получила средна оценка 5.94 при максимална – 6.00. Освен това, през 2009 г. в категорията „Отличие за преподавател” е получила специална награда за подпомагане на научните разработки на студентите и за тяхното отлично представяне и класиране.

Участвала е в обучения за повишаване на професионалната си квалификация – по английски език, по социално-педагогическа психология, мултимедиини технологии, методология и методи на научните изследвания и редица други. Участвала е също в разработването на осем проекта по различни оперативни програми и на различна тематика, в по-голямата си част свързани с повишаване качеството на образованието и правните клиници, както и пазара на труда за младежка заетост. Участвала е и в десетки научни симпозиуми, конференции и сесии, включително и международни такива. Била е ръководител на девет дипломанти и е изготвила шест рецензии на дипломни работи.

От 2008 г. е правен съветник на ректора на Бургаски свободен университет, а от 2009 г. е вписана като адвокат към Адвокатска колегия – Бургас, която дейност във висока степен подпомага, както преподавателската, така и научно-изследователската ѝ работа.

В настоящия конкурс гл. ас. д-р Мила Иванова участва с *хабилитационния труд – „Отговорност на държавата за вреди, причинени на граждани в наказателния процес и механизмите за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления”*, издателство „Флат” – Бургас, 2018 г.

Трудът е в обем от 214 страници, включително с увод, заключение, използвана литература и съкращения, и е структуриран в три глави, всяка от които е със самостоятелни раздели. Проучени са и използвани 185 публикации на български и чуждестранни автори, а бележките под линия са 180.

Темата за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани в наказателния процес и механизмите за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления е особено актуална, тъй като това са за България сравнително нови институти. Нещо повече, правната рамка често се изменя и допълва, което се налага заради необходимостта от хармонизиране на българското законодателство със стандартите на Европейския съюз и ратифицираните в тази област международни договори. Монографията е актуална и значима и в друг аспект. Вярно, че в българската правна литература има редица публикации по тази тематика, посветени обаче на едни или други конкретни и отделни въпроси. Това е първото монографично изследване, което анализира отговорността на държавата с фокус – вредите, причинени на граждани в наказателния процес, а в същото време и с оглед приетите в тази област европейски стандарти. Трябва да се отчетат и огромните усилия, които се изискват при всяко интердисциплинарно изследване, което предполага проучване и анализиране на различни институти от различни клонове на правото, както в случая – наказателен процес, граждански процес и административно право и процес.

Изследвани са много десетки трудове на български и чуждестранни автори, които са цитирани акуратно. Проучена е и съдебната практика, която също умело е използвана при обосновката на собствените тези. Противоречивата съдебна практика е не само анализирана, в труда се съдържа и научно-обоснована аргументация в полза на едната или другата, от гледна точка нейната правилност и законосъобразност. Изучена е и умело е използвана, и практиката на Съда на Европейския съюз, както и на Съда по правата на човека, която е интерпретирана вешо и коректно. Твърде ценен е направеният сравнително-правен анализ на отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани в други държави като Великобритания, Германия, Австрия, Белгия, Италия, Испания, Франция,

Швейцария, Полша, Румъния, с цел да се покажат и други законодателства и добри практики.

При изследването са направени редица теоретични анализи, удачни предложения за усъвършенстване на законодателството ни и значими изводи от практико-приложно естество. С някои от изведените тези може и да не се съгласим, но те са убедително аргументирани и се явяват една солидна основа за бъдещи научни дискусии.

При оценката на рецензирания труд могат да се открият *няколко направления*, които са определящи за неговата *теоретична и практическа значимост*.

Глава първа е посветена на основанията за присъждане на обезщетения по Закона за отговорността на държавата и общините за вреди (ЗОДОВ), както и на основанията за подпомагане и финансова компенсация по Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления (ЗПФКПП).

В раздел първи на тази глава са изведени общите положения, които се явяват фундаментът, на който се базира отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани, както и подпомагането, и финансовата компенсация на жертви на престъпления. Подложени са на теоретико-практически анализ такива базисни понятия като – вредата; причинната връзка, която е основен елемент от фактическия състав на увреждането; обезщетението и неговата справедлива стойност; пострадалият, давностният срок. Подчертано и споделено е господстващото разбиране в теорията и практиката, че става въпрос за отговорност на държавата, която по своето естество е обективна и безвиновна.

В раздел втори на глава първа са анализирани основанията за присъждане на обезщетения по чл. 2 и чл. 26 от ЗОДОВ. Поставени са на детайлен научен анализ последователно основанията, свързани с причиняване на вреди при задържане под стража, домашен арест, при задължително настаняване за лечение или принудителни медицински мерки, и във всички случаи при лишаване от свобода в нарушение на чл. 5, пар.1 от ЕКЗПЧ. На второ място са основанията, свързани с причиняване на вреди, при обвинение в извършване на престъпление, ако лицето е оправдано или ако образуваното наказателно производство е прекратено, поради това че деянието не е извършено от лицето или че извършеното деяние не е престъпление или поради това, че наказателното производство е образувано, след като наказателното производство е погасено по давност или деянието е амнистирано. На трето място е анализирано основанийето, когато вредата е причинена при изпълнение на наложено наказание над определения срок или размер или при незаконосъобразно използване на специални разузнавателни средства. При изследването на тези основания е анализирана съдебната практика и на първо място, тази на ВКС, която умело е използвана за доказване на поддържаните становища. Не по-малко

ценно е и посочването на противоречивата съдебна практика, както и обосноваването на правилността в полза на едната или другата. На тази база са изведени и редица проблеми на законодателството, при което са направени многобройни научно-обосновани предложения за бъдеща промяна на ЗОДОВ.

В раздел трети са изследвани по аналогичен начин основанията за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления по ЗПФКПП. Поставени са последователно на подробно обсъждане, най-напред субектите на подпомагане и финансова компенсация, след което самите различни форми за подпомагане – медицинската помощ, психологическата консултация, безплатната правна помощ и т.н. Изследвана е правната същност и характеристиките на еднократната финансова помощ, която се отпуска на пострадали от престъпления.

Втората глава на реабилитационния труд е посветена на процедурите за присъждане на обезщетение за вреди, причинени на граждани в наказателния процес и за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпление.

Най-напред в раздел първи е процедурата за присъждане на обезщетения по Закона за съдебната власт (ЗСВ). Прието е, че тази процедура по своята същност е извънсъдебно административно производство. Изследвана е противоречивата практика на съдилищата във връзка с обжалването на отказа да бъде разгледано заявление за получаване на обезщетение, както и различните виждания по въпроса дали този отказ е административен акт или има гражданскоправен характер и затова не подлежи на контрол по реда на Административно-процесуалния кодекс (АПК). Предлагат се научно-обосновани аргументи за правилността на едната или другата практика. Направен е макар и кратък анализ на споразумението за получаване на обезщетение и на неговата правна същност, както са отчетени и публикуваните мнения в правната литература по повод недостатъците на законовата регламентация.

В раздел втори са обсъдени процедурите за присъждане на обезщетения по реда на АПК. Проблемът е, че разпоредбите на ЗОДОВ препращат към различни закони – исковете по чл. 1, ал. 2 ЗОДОВ се разглеждат по реда на АПК, а тези по чл. 2, ал. 1 и 2 от същия закон – по реда на ГПК. Направено е обосновано предложение за промени в законодателството ни, като се възприеме единен подход и една и съща процедура. Нещо повече, направен е сполучлив опит да се докаже, че това трябва да е само процедурата по АПК.

В раздел трети са изследвани процедурите за подпомагане и финансова компенсация по ЗПФКЛПП. Очертана е същността на Националния съвет, като постоянно действащ колективен орган, както и на експертната комисия за подпомагане на дейността му. Анализирани са и твърде важният въпрос, който се решава различно в практиката на

съдилищата – за съдебния контрол на решенията на Националния съвет за подпомагане и финансова компенсация, което също е важно и значимо за правилното прилагане на закона.

В раздел четвърти от тази глава втора са обобщени предложенията *de lege ferenda*, които са многобройни и в голямата си част твърде значими, поради което ще ангажират вниманието на законодателя.

Най-напред става въпрос за предложения за изменения и допълнения на *Закона за отговорността на държавата и общините за вреди*, като главните от тях могат да се обобщят така:

* С нарочно позоваване включително и на международни актове по тази материя, се настоява за въвеждането на медиацията и при решаването на спорове, свързани с обезщетенията от държавата на граждани, претърпели вреди от незаконни действия и бездействия на държавните власти.

* Обоснована е необходимостта да се предостави възможност и на юридическите лица да предявяват иски по чл. 2 ЗОДОВ, както и необходимостта от въвеждането на споразумението по исковете за получаване на обезщетение по ЗОДОВ.

* Най-многобройни са предложенията *de lege ferenda* за разширяване на приложното поле на основанията за присъждане на обезщетения по ЗОДОВ. Убедително е доказана необходимост да се уредят нови хипотези за получаване на обезщетение когато: срещу лицето са били повдигнати няколко обвинения и по едно от тях е постановено прекратяване на наказателното производство; е изтекла погасителна давност; първоначалното повдигнато обвинение е за тежко умишлено престъпление, което впоследствие е било изменено и е внесен обвинителен акт по друг състав на НК, явяващ се закон за същото, еднакво или по-леко, наказуемо престъпление, по което е постановена оправдателна присъда; делото е от публично-частен характер, а наказателното производство е прекратено по искане на пострадалия от престъплението; наказателното производство е прекратено поради изпадане на обвиняемия в продължително разстройство на съзнанието, което изключва вменяемостта; са прекратени производства, на основание законодателна промяна; е налице незаконосъобразното настаняване за изследване в психиатрично заведение по чл. 70 НПК; не е изпълнено влязло в сила съдебно решение; е прекратено наказателно производство поради това, че обвинението не е доказано по смисъла на чл. 237, ал. 1, т. 2 НПК; са причинени вреди, при упражняване на законодателната дейност, както и за причинени вреди от съдебен акт, несъвместим с правото на ЕС, извън хипотезите в чл. 2, ал. 1, т. 1 - 7 ЗОДОВ

* Предлага се за по-голяма точност и прецизност, както и за да се избегне противоречива практика, формулировката на разпоредбата на чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ, а именно: „задържане под стража, включително като

мярка за неотклонение”, да бъде изменена, така: „задържане, включително като мярка за неотклонение”.

Направени са редица уместни предложения за изменение и допълнение и на някои текстове от *Закона за съдебната власт*, които в същата степен заслужават вниманието на законодателя: да се предвиди възможност, когато това е необходимо да се изслуша заявителят при разглеждане на искането му преди изготвянето на констативния протокол за резултатите от проверката; да се предвиди право на наследниците на страните по приключили граждански, административни и наказателни дела, да подават заявление за обезщетение, ако могат да мотивират свой личен интерес от това, както и право да заявят, че поддържат вече подадено от техния наследодател искане; да се въведат правила срещу забавените изплащания на вече присъдени обезщетения, както и ново основание за получаване на обезщетение, при незаконно изземване на вещи като веществени доказателства.

Мотивирани са предложения *de lege ferenda* и за изменения и допълнения на *НПК*: да се предвиди право на пострадалия да му бъдат възстановени разноските, направени по делото, именно в това му процесуално качество; да се измени и допълни разпоредбата на чл. 243, ал. 10 *НПК*.

Обосновано е предложение за изменение и допълнение, и на разпоредби на *Административно-процесуалния кодекс*. Става въпрос за чл. 254 ал. 2 от *АПК*, според който – „Жалбата се разглежда по реда на глава тринадесета и не спира изпълнението”. Предлага се да се предвиди правило, според което жалбата да поражда и суспензивен ефект, като се яви и основание за спиране на изпълнението.

Мотивирана е нуждата от промяна и на *Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС)*, във връзка с отговорността на специализираните органи по изпълнение на наказанията, уредена в чл. 284 и сл. от този закон. Със съответни научни аргументи е убедително доказана тезата, че основанието за ангажиране на тази отговорност, трябва да се уреди не в *ЗИНС*, а в *ЗОДОВ*.

В *глава трета* са изследвани международни договори, европейски актове и някои от законодателствата на други държави за обезщетение от държавата на вреди, причинени на граждани от действия и бездействия на държавни власти.

В раздел първи на тази глава са изследвани международните договори и европейски актове от областта за присъждане на обезщетение за причинени вреди на граждани от органи на държавната власт. Ценното в този раздел е обобщението на практиката на Съда на Европейския съд и делата, постановени във връзка с изследваната тематика, като е подчертан и изведен от този съд универсален принцип, според който отговорността на държавите-членки за нарушаването на общностното

право на Европейския съюз не може да бъде поставяна в зависимост от национални закони и разпоредби.

В раздел втори е анализирана практиката и на Европейския съд по правата на човека, като са поставени на задълбочен анализ решенията, по който е осъдена България за липсата на ефективни правни средства за защита на лицата, претърпели вреди от действия или бездействия на държавните власти.

В раздел трети на тази глава е направен сравнително-правен преглед на законодателствата на различни държави в областта на обезщетенията от държавата за вреди, причинени на граждани. По този начин са показани разрешения и добри практики, които биха могли да бъдат реципирани и в българското право.

Към рецензирания труд могат да се направят и някои *бележки и препоръки*:

Основната ми препоръка е за разширяване на изследването в някои негови части. Глава втора трябва да се разшири и обогати като се изследват съдебните процедури – към кой вид съдебно производство трябва да се отнесат, как протича самото производство и доказването, какви са правомощията на съда и т.н.

В настоящия конкурс са представени за рецензиране и *десет* статии и *седем* доклада. В някои от тях също се откриват приноси моменти.

Статии:

* *Assistance and financial compensation of victims of criminal offences in accordance with the legislation of the Republic of Bulgaria* (Подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления съобразно законодателството на Република България)

В статията са анализирани формите за подпомагане и финансова компенсация на жертвите на престъпни посегателства. Изследвани са предпоставките, които трябва да са налице за получаването на подпомагане или финансова компенсация.

* *Expediting criminal proceedings – guarantee of the reasonable time* (Ускоряване на наказателно производство – гаранция на разумния срок)

В тази статия за първи път е изследвана новата процедура по НПК – ускоряване на наказателното производство. Направен е извод, че съществуват редица въпроси, на които новият регламент не дава отговори, както и че самата процедура не е пълно и прецизно уредена.

* *Recognition, execution and transmitting of confiscation or seizure decisions and decisions imposing financial penalties* (Признаване, изпълнение и изпращане на решения за конфискация или отнемане и решения за налагане на финансови санкции)

В статията за първи път са разгледани европейските стандарти относно прилагането на принципа за взаимно признаване на финансови

санкции и на решения за конфискация между държавите членки на Европейския съюз.

** Recognition, enforcement and forwarding of judgments and probation decisions with a view to the supervision of probation measures and alternative sanctions* (Признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробация с оглед упражняване на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции)

В статията е направен извод, че Законът за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни решения и решения за пробация с оглед упражняване на надзор върху пробационните мерки и алтернативните санкции изцяло покрива изискванията на Съвета в тази област. Производството е опростено, а сроковете кратки и балансирани с оглед правата на осъденото лице.

** Европейска заповед за разследване*

В тази статия е направен преглед на международните актове, регламентиращи Европейската заповед за разследване, като са изследвани и текстовете на Закона за европейската заповед за разследване.

** Съкратено съдебно следствие*

В тази разработка е акцентирано върху регламентираното в глава двадесет и седма НПК – „Съкратено съдебно следствие в производството пред първата инстанция”. Направен е извод, че правото на достъп до съд и при двете форми на съкратено съдебно следствие е в пълна мяра осигурено. Представена е и дискусиата, както и аргументите „за” и „против” изменение на разпоредбата на чл. 373, ал. 2 НПК за отпадане на задължителното прилагане на чл. 55 НК.

** Съществените процесуални нарушения по наказателни дела*

Статията е посветена на института на съществените процесуални нарушения. Направени са предложения, кои от тях да се третира като „абсолютни” и в досъдебната фаза на процеса, независимо, че за тази фаза такива не са предвидени изрично в НПК.

** Прекратяване на наказателното производство в досъдебната фаза*

В статията са разглеждат новите правила за прекратяването на наказателното производство в досъдебната фаза, приети със Закона за изменение и допълнение на НПК (ДВ бр.42 от 2001г.), чрез които се възстанови правомощието на прокурора да прекратява наказателния процес при наличието на посочените в закона предпоставки.

** Независимост на съда, прокурора и разследващите органи*

В статията е анализиран принципът на независимост на държавните органи в наказателния процес. Изследвани са различните видове указания и са формулирани тези, които могат да се дават на съда, прокурора и разследващия орган, без да се стигне до накърняване на тяхната независимост. Изведено е принципното правило, че всички органи могат

да получават указания и да останат независими – от значение е естеството на даваните указания.

** Споразумението в наказателния процес*

В разработката за първи път след ЗИД на НПК (ДВ бр. 70 от 1999 г.) е анализирано споразумението в наказателния процес. Изследвани са предпоставките за постигане на споразумение в съдебна и досъдебна фаза, както и самопризнанието, като елемент от фактическия състав за одобряване на постигнатото споразумение от съдебния състав.

Доклади от конференции и други форуми:

** Признаване, изпълнение и изпращане на актове за налагане на мерки за процесуална принуда, различни от мерките, изискващи задържане*

В доклада за първи път са разгледани европейските стандарти относно прилагането между държавите членки на Европейския съюз на принципа за взаимно признаване на актове за налагане на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане.

** Признаване, изпълнение и постановяване на актове за обезпечаване на имущество*

В доклада е направен и обоснован извод, че разпоредбата чл. 11 от Закона за признаване и изпълнение на актове за обезпечаване на имущество, не съдържа ясен и категоричен отговор, кой е компетентният български орган, който ще изпълнява обезпечителните мерки, след като актът за обезпечаване на имущество е признат.

** References for preliminary ruling in criminal matters (Преюдициални запитвания по наказателноправни въпроси)*

В доклада са анализирани субектите, които могат да отправят запитвания, реквизитите на преюдициалното запитване и мерките, свързани със спирането и възобновяването на делата, по които има преюдициални запитвания. Въз основа на това се правят изводи и предложения към законодателството и практиката.

** Разкриване на истината за вредите, причинени от престъплението, като елемент от непосредствената задача на наказателния процес*

В разработката е подчертан и обоснован изводът за приноса на пострадалия за разкриването на обективната истина за причините от престъплението вреди.

** За вредите при престъпленията от частен характер*

В този доклад са анализирани съставите на престъпленията от частен характер от гледна точка на резултата. Направен е извод, че когато законодателят е използвал в чл. 56 НПК формулата “лице, пострадало от престъпление” е искал да посочи, че става въпрос за пострадал от резултатно престъпление.

** Наказателни производства от частно-публичен и публично-частен характер*

За първи път в българската правна литература тези производства са именувани така: производства от частно-публичен и публично-частен характер, като са изложени и съответни съображенията за това. Изведени са онези същностни характеристики на тези производства, които ги определят от една страна като частни, а от друга, като публични

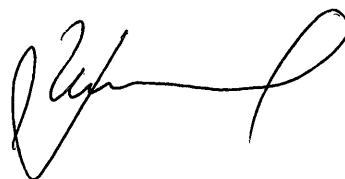
** Необходимостта от съществуването на правни клиники и мястото им в учебните програми на юридическите факултети*

В доклада се поставя проблемът за необходимостта от съществуването на правни клиники и ролята им в обучението на студентите по право. Представен е и примерен двуетапен модел за работа в клиниката.

Предвид изложеното:

Давам на научната и преподавателска дейност на гл. ас. д-р Мила Иванова Иванова-Господинова, висока положителна оценка. Като имам предвид цялостното му научното творчество и преподавателска дейност, считам че те отговарят на изискванията, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност – доцент. Поради това си позволявам убедено да препоръчам, Мила Иванова Иванова-Господинова, да бъде избрана на академичната длъжност „доцент“, професионално направление 3.6. „Право“ по научната специалност „Наказателнопроцесуално право“.

Изготвил рецензията:
проф. д.ю.н. М. Чинова

27.07.2018 г.